Q. D. B. V.

Dissertatio Theologica
DE
INJURIIS
NON
RETALIANDIS.

Ex Matth. V. vers. 38. 39.

QUAM
PRÆSIDE
JOHANNE KAHLER,
S. Theol. Doct. ejusdemque ut & Mathemat. ac
Metaphys. in Academia Rintheliensi
Profess. Ordin.

Publico Eruditorum Examini subjicit
JUSTUS ARNOLDUS Krieger/
Vallendorpio-Ravensbergicus,
d. 19 Martii Ann. M. DC. LXXXIX.
IN AUDITORIO MAJORI.

RINTELII,
Typis GODOFREDI CASPARI Wächter / Acad. Typ.
Recusa Typis HERMANNI AUGUSTINI ENAX, Acad. Typ. An. 1712.

FAcilius est, cujuslibet rei detrimentum pati, quàm contemptum & contumeliam. Furta enim, rapina & vulnera patrimonium tantùm lædunt & corpus; at contemptus, despicatio & id genus alia in ipsummet animum, ubi situs honor est, penetrant, indeque lacessitos ad acerrimam persæpè adigunt vindictam atque talionem. Adeò ut insuper habito quovis periculo verbis factisque suum faciant illud: Est vindicta bonum vita jucundius ipsa. *Ut & hoc:* Quemadmodum mihi fecit, ita vicissim & ei faciam. *Quò propensior autem in ultionem natura mortalium deprehenditur, eò majori nisu impetus iste cohiberi debet & coerceri. Pessimo enim* loco sumus, nisi injurias ita ferre possumus, ut videamur non sensisse, *monitum est prudentis morumque seculi probè gnari hominis. Quod uti in vita communi solicitè nonnunquam observatur, ita inprimis* Christianum Nomen *profitentes MAGISTRUM suum* de remissione & oblivione *injuriarum docentem audire decet atque imitari.* Exemplar *namque hic* nobis reliquit, ut insequeremur vestigia ipsius. Qui convitiis affectus, non vicissim convitiabatur, qvum malis afficeretur, non minabatur: Sed committebat causam suam ei, qui justè judicat. *1. Pet. II, 21. 22. 23. Inter alia verò huc pertinet egregium Servatoris dictum* Matth. V. vers. 38. 39. *quo* Injurias non retaliandas, sed ferendas esse *præcipit. Dignum certè argumentum, quod paulò altius repetatur, ac in quo præsens occupetur* Dissertatio, *ad quam nunc B. C. D. opera convertenda est.*

Sententia Servatoris nostri
De
INJURIIS NON RETALIANDIS
ITA HABET
Matth. V. verſ. 38. 39.

Audiviſtis dictum fuiſſe, oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego verò dico vobis, ne reſiſtite malo: Sed ſi quis te percuſſerit in dexteram tuam maxillam, præbe illi & alteram.

§. I.

Lex talionis ter ſcripta reperitur.

MAgni momenti oportet fuiſſe legem iſtam: *Oculum pro oculo & dentem pro dente.* Ea enim ter ſcripta reperitur, Exod. XXI. ℣. 24. 25, *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere.* Levit. XXIV. ℣. 19. 20. *Quod ſi quis intulerit corporis vitium proximo ſuo, quemadmodum fecit, ſic fiat ei. Fractura eſto pro fractura, oculus pro oculo, dens pro dente, prout intulerit corpori vitium, ita infertor ei.* Deuter. XIX. ℣. 19. ſeqq. de falſo teſte. *Omninò facite ei, quemadmodum molitus erat facere fratri ſuo, ut tollas malum è medio tui: Et qui reliqui ſunt, audientes timeant, neque pergant facere deinceps quicquam ſimile huic rei malæ in medio tui. Neque parcito oculus tuus, vita pro vita, oculus pro oculo, dens pro dente, manus pro manu, pes pro pede eſto.* Legem autem iſtam rectè dixe-

dixeris *legem Talionis*, aut *legem paris vindictæ*, quam *Aristoteles* 5. *Ethic. c.*5. vocat τὸ ἀντιπεπονθός i. e. *contrapassum*, sive *parem passionem*, ut adeò *talio* sit jus, quo delinquenti par pœna infligitur: vel pœna, qua æquali modo patitur, quo quis nocuit. *Quid sit lex talionis?*

§. II. Hanc legem DEUS suo populo dederat, partim ut homines ad inferendam injuriam proni *talionis* pœnâ deterrerentur; partim ut judices certam haberent regulam, secundùm quam procederent in irrogandis injuriarum pœnis, ne vel justo rigidiores essent, vel nimia sua lenitate pravorum audaciam magis provocarent. Quamdiu enim homines in societate vivent, erunt semper, qui studio lacessendi alios ducti nonnisi formidine pœnæ intra modestiæ limites continentur. Et facilè quoque est judici modum in infligendis pœnis excedere, si extra & citra præscriptas leges ei judicare permittatur. *Cur Deus populo suo legem talionis dederit?*

§. III. Jure igitur meritòque talem legem DEus extare voluit, quam etiam extraordinariis nonnunquam judiciis confirmatam legimus. *Samson* judex populi DEI & vindex tali clade *Philistæos* affecit, ut diceret; *Sicut fecerunt mihi, sic feci eis Judic. XV. vers.* 11. justam hanc legem agnovit quoque *Adonibesec Judic. I, v.* 7. ita inquiens: *Septuaginta Reges, amputatis manuum & pedum summitatibus colligebant sub mensa mea reliquias; sicut feci, ita reddidit mihi Deus.* Samuel antequam transfigeret Agagum, ita ei edixit: *Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua* 1. Sam. XV. vers. 33. Huc quoque pertinet com- *Lex talionis sæpè extraordinariis judiciis confirmata fuit.*

comminatio Esa. XXXIII, 1. *Væ tibi, quia prædaris, annon prædam patieris? cum consummaveris devastationem, devastaberis.* Et Habac. II, 8. *Quia tu spoliasti multas gentes, spoliabunt te reliquiæ populorum.* In N.T. hanc legimus sententiam. Matth. VII, 2. *In quo judicio judicaveritis, judicabimini; & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Adde Apocal. XIII, 10. *Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem ibit; qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Unde effatum illud Autoris Sapientiæ crebro audire licet: *Per quæ quis peccat, per eadem torquetur,* Sapient. XI, 17.

Lex talionis non solum in Reipubl. Israelitica, sed & apud omnes ferè gentes recepta fuit.

§. IV. *Fuit autem lex talionis non tantùm in Republ. Israelitica, sed & apud omnes ferè gentes recepta.* Interim hæc talio non semper poterit de omnimoda identitate accipi, quemadmodum existimarunt *Pythagoræi.* Quid si enim privatus oculum excusserit gerenti Magistratum, num satis erit, oculo eum privari? Et si idem vulnus infligeretur infirmiori, quod robustiori, num æqualitas erit, cum alter sine vitæ dispendio idem ferre non potest? Fac præterea, *monoculum excutere unum oculum habenti duos, poteritne sua æquilibrio justitiæ constare proportio, si monoculo suus adimatur oculus?* Et qui rigide talio possit observari, cum vulnus acceptum vix unquam eadem longitudine, latitudine & altitudine redhiberi possit? Si enim justo profundius & majus fuerit, longo & ridiculo circuitu vicissim aliquid pœnæ ab eo exigi deberet, qui tale vulnus alteri infligi postulavit, donec tandem res ad æquilibrium reducatur.

Ista lex non potest de omnimoda identitate intelligi, uti putarunt Pythagoræi.

Præ-

Præterea talio h.m. intellecta in plurimis criminibus locum habere non potest. Quomodo enim per talionem *adulterium, crimen læsæ Majestatis, convitium, calumnia, crimen falsi, suppositio partus, incestus, violatio sepulchri &c.* puniri possent? Et quomodo cæcus aut edentulus, qui oculum aut dentem alicui excussit, pœna talionis affici posset? Tandem pythagorica ista talio admodum noxia esset Reipublicæ, quia mutilis, cæcis, claudis, cicatricosisque & infamiæ injuriæque notas circumferentibus plena erit, quare hac lege non præcisè & semper ταυτοπάθεια præscripta fuit, sed ut tradunt Hebræorum Magistri ad Exod. XXI. & Levit. XXIV. persæpè locum habuit *compensatio damni juxta arbitrium judicis, pro qualitate personarum & ratione circumstantiarum pecunia æstimati*, vid. Exod. XXI, 19. Ubi is, qui lapide aut pugno alterum læsit, damnatur tantùm ad mulctam pecuniariam pro ratione lucri cessantis & impensarum ad curationem læsi necessariarum. Læsio autem ista nō fuit sine vulnere aut livore. Unde cum postea in *lege talionis* dicitur, livorem pro livore dandum esse, *hoc nonnisi de pretio livoris intelligi poterit. Eadem ergò ratio esse videtur de oculo & dente, quam formulam esse locutionem proverbialem*, qua pœnas delictis proportionatas esse debere significetur, *Bodinus de Republ. l. 6. c. 6. p. 1203. seq.* contendit, qui & *legem istam nunquam in usu fuisse asserit.* Certè ex §. 7. *Instit. de Injur.* satis liquet, pœnam in lege *XII. Tabul.* qua propter membrum ruptum talio erat, jam olim Romæ in desuetudinem abiisse. Plura in hanc

Talio Pythagorica interdum esset impossibilis, & noxia Reipubl.

Probatur dictis Scripturæ, quod ταυτοπάθεια non fuerit præcisè hac lege præscripta.

hanc rem vid. apud *J. A. Osiand. comment. in Exod. c. XXI. p. 215.* & *Annot. in Hug. Grot. p. 1139. Sim. Episcop. Instit. Theol. l. 3. sect. 2. c. 12. §. 5.*

Talio tantùm à Magistratu immitti potuit.

§. V. Qualiscunque verò fuerit ista *talio* & *retributio*, certum est, eam tantùm à Magistratu immitti potuisse, non autem licuisse unicuique malum pro malo reddere, in ipsa enim lege *Mosis* privata quoque vindicta exertis verbis prohibetur *Levit. XIX, 18. Ne ulciscitor, neque iram asservato in populares tuos, sed diligito proximum tuum, sicut te, Ego sum Jehovah.* Et Prov. XXIV, 19. *Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei, & reddam unicuique secundum opus suum.* Interim Doctores Synagogæ seu Pharisæi legem *talionis* ad judicia pertinentem falsa suâ interpretatione *vel* traxerant ad vindictam privatam, quasi cuilibet privato eam exercere, aut animo ulciscendi se, expetere liceret vindictam lege moderatam. *Vel* saltem de pacifica injuriarum perpessione nihil docuerant. Ideò restituto verò legis sensu falsationem omnem Christus refellit *Matth. V, 38. 39. Audivistis dictum esse, oculum pro oculo &c.* ut sensus sit: *Audivistis dictum esse ab Antiquis* sc. Pharisæis: *Oculum pro oculo* erues; aut ad explendam ultionem, & tranquillandum animum vindictæ cupidum, postulabis à Magistratu, ut ei, qui oculum tibi excussit, vicissim oculus eruatur. *Ego autem dico vobis, ne resistite malo*, id est, non licet, ut hac ratione & ex cupiditate vindictæ injurias vestras ultum eatis, quin potius vos decet esse animo tam alieno à vindicta, ut nunquam per violentiam & parem retaliationem,

Legem talionis à Pharisæis corruptam Christus suæ integritati restituit.

(quæ

(quæ eſt propria vis verbi ἀντιστῆναι) reſiſtatis malo, ſc. homini, injuriam inferenti, ſed ad ferendam novam injuriam parati ſitis potius, quàm ut injuriæ illius compenſationem ulla ratione per ſimilem percusſionem, aut aliam aliquam retaliationem quærere velitis. Neque enim permittit lex charitatis, alterius incommodum & noxam ſine ullo etiam commodo & proprio emolumento quærere Rom. XII, 16. Cùm aliàs honeſta ſui defenſio, & inculpata tutela, aut ſi hanc obtinere non poſſim⁹, ſui à periculo ſubductio, inſuperque gravis & ſeria increpatio eorum, qui dolorem & moleſtiam nobis adferunt, ſemper conceſſa fuerit, uti *Chriſti*, *Pauli* aliorumque exemplum ſatis clarè docet. Valde enim differunt: Tueri ſe honeſtè contra injuriam inferendam, aut illatam. Et illatam cum acerbitate vindicare. Illud eſt licitum, hoc non item.

Quomodo verba iſta intelligenda ſint: Si quis Te percusſerit in dextram maxillam, præbe illi & alteram?

§. VI. Exemplo quodam ut rem hanc Chriſtus manifeſtam faciat: ita pergit: *Si quis Te percuſſerit in dextram maxillam, præbe illi & alteram.* i. e. Noli, ſi quis te malo affecit, ei viciſſim malum rependere, aut odium ejus induere: ſed ferienti maxillarum unam, alteram quoque percutiendam præbe potiùs, quàm te ulciſcaris, aut alapam regeras, malum malo penſes, & quidem prætextu legis de *Talione.* Atque hanc eſſe intentionem verborum Chriſti, *ſi quis te percuſſerit &c.* neque ea præcisè ſecundùm literam intelligenda, quaſi percutienti unam maxillam, altera ſtatim ultrò atque cum ſilentio, obverti deberet; ſed ſecundum ἐπιείκειαν accipienda

pienda esse, ipse Christus facto suo docuit *Joh. XVIII*, 22. 23. Ubi non tantùm non præbuit percutienti Pontificis Servo alteram maxillam, sed & percutientem his verbis objurgavit: *Si malè locutus sum, testare de malo: Sin bene, cur me cædis?*

Ipsa recta ratio docet, τὸ ῥητὸν in illis verbis: Si quis Te percusserit in dextram maxillam &c. *deferendum esse.*

§. VII. Et quanquam hoc factum Christi non extaret, ipsa tamen recta ratio τὸ ῥητὸν hic deferendum, & benignam explicationem admittendam esse cogeret, quid si enim percutiens dexteram maxillam secundò ferire nolit? Quid si secundò percussurus nolit alteram ferire, sed dexteram jamtum percussam? *Deinde* si prior colaphus ita libratus fuerit, ut homo percussus præ dolore novum recipere non possit? *Præterea* si quis percutienti ultrò offerret alteram maxillam, non tantùm eum irritaret, sed & ad novam invitaret injuriam. *Denique* si præcisè secundùm literam sententia hæc Salvatoris intelligeretur, tum nequidem liceret declinare injuriam & subterfugere periculum, quod est contra præceptum Matth. X, 23. quoad declinanda pericula *fugere jubemur de civitate in civitatem.* Imò ex verbis secundùm literam intellectis nequidem liceret percutientem blando alloquio aut commonefactione atque objurgatione à furore & nova injuria abstrahere, quod contra omnem rationẽ, & contra *Actor. XXIII*, 3. 4. Ubi *Paulus* percutienti non obvertit alteram maxillam, sed justo zelo commotus Ananiam in hæc verba objurgavit: *Percutiet te Deus, paries dealbate.*

§. VIII. Quarè eo modo, quem §. 6. indicavi, dictum hoc intelligendum est. Nempe *Christus* illatas in-

injurias non tantùm patienter ferre nos jubet, sed &, quò animum ab omni vindicta alienum ostendamus, vult, ut, postquam neque blandis neque ad severitatem compositis verbis, nec querela aut fuga aliquid proficere potuimus, potius ad ferendam novam injuriam nos componamus, atque obvertamus alteram quasi maxillam feriendam, quàm par pari rependamus. Cæterùm quidam Interpretes causam reddere conantur, cur dextræ potius maxillæ quàm sinistræ h.l. fiat mentio, cùm tamen sinistra ictui magis exposita sit. Putant nempe, atrociorem injuriam notari percussione dextræ, utpote in quam ictus aversus, ideoque magis contemptibilis dirigatur, vid. *Cornel. Jansen. Comment. in h.l.p.* 47. Sed hoc nimis argutum esse videtur, & nulla hîc emphasis aut vis est *in dextra*, nisi quod sequatur consuetudinem loquendi, non cædendi. Ferientis enim impetus, ut dictum, in sinistram potius fertur. Unde & in loco parallelo Luc. VI, 29. h.m. recensetur istud præceptum: *Qui te percutit in maxillam*, utra vis fuerit, *præbe ei & alterã.*

Cur dextræ potius maxillæ quàm sinistræ fiat mentio?

§. IX. Hactenus de sensu Verborum *Matth V*, 38. 39. stricta brevitate actum est, ostensumque, Christianum à *Retaliandis injuriis* alienum esse debere. Ut verò hæc doctrina clarius adhuc exponatur, utile erit, occurrentes hac occasione dubitationes & casus sequentibus includere quæstionibus, atque expedire. *Prima* itaque *Quæstio* esto: *Quomodo illud: NE OBSISTITE MALO. conciliari possit cum dicto Pauli* 1. *Tim.V*, 8. *SI QUIS SUORUM ET MAXIME DOMESTICORUM CURAM NON HABET, FIDEM AB-*

Malo non obsistere, & tamen suos tueri, quomodo simul consistere possint?

NEGAVIT, ET EST INFIDELI DETERIOR, cùm ſæpè homo domeſticis proſpicere non poſſit, niſi malo reſiſtat? Ad quam ut reſpondeatur, repetendum ante omnia, quod §.5. dictum, illud *non reſiſtere* præcisè κατὰ τὸ ῥητὸν intelligi non poſſe, aliàs enim illa quoque reſiſtentia, qua ſuperior inferiorem v.g. Magiſtratus facinoroſum, Pater rebellem filium caſtigat, atque in officio continet, interdicta eſſet, quod abſurdum. Dicendum igitur, privatam tantùm reſiſtentiam hîc prohiberi, quæ oritur ex animo vindictæ cupido, atque acceptam injuriam retaliare annititur; non autem quæ merè inculpata tutela eſt, aut qua quis pro ſui atque domeſticorum ſuorum ſalute injuſtam vim propulſat. Tantùm enim abeſt, ut hæc reſiſtentia ſit prohibita, ut potius fiat bono ejus, cui reſiſtitur, e.g. ſi quis clauſtris & vectibus nocturnum aggreſſorem ædibus ſuis arceat, aut ſi quis eum in ergaſtulum compingat, ſive ope Magiſtratus compingi curet. Ut nunc de eo nil dicam, quod quidam Interpretes circa 1.*Tim.V*,8. monent, non agi ibidem de modis, quibus quis domeſticis ſuis providere debeat, eosdemque ab omni violentia immunes præſtare; ſed quomodo viduæ doctrinâ ſimul atq; vitæ ſanctimoniâ domeſticis ſuis præire debeant, neq; laſciviâ & petulantiâ ſuâ iisdem in via ſalutis impedimentum afferre aut nocere.

An viro honorato depalmato conceſſum ſit, alapam lædenti regerere?

§. X. *Quæſtio ſecunda.* Quomodo cum verbis Chriſti, *ſi quis te percuſſerit &c.* conveniat, quod quidam *Theologi & Moraliſtæ* tradunt: *Viro honorato alapâ percuſſo licere repercutere.* vid. *D. Rudrauff. Ethic. part.3. c.6. p.223. Pruckner Man. Cent.3. qu.77. &*

& 78 p.151. seq. R. *MORALISTAS* sæpe in vindicandis Injuriis nimium laxare conscientias, atque eò non rarò progredi, ut alapam imò etiam maledicas voces & injurias cæde præveniri, atque si aliter injuria arceri nequeat, contumeliosum occidi posse dicant. *vid. L. Montaltii Epist. Provinc. 7. & Zigler. Not. in Grot. l. 2. J. B. & P. c. 1. §. 10.* Ubi ex Moralistarum Scriptis quædam in hanc rem collecta reperiuntur. *THEOLOGI* verò qui repercussionem concessam esse putant, eam intelligunt, quæ fit statim & in momento, non *ad sumendam vindictam, sed ad vitandam ignominiam. Balduin. lib. 4. Cas. Consc. c. 1. Cas. 15.* Quanquam ignominia ista etiam non repercutiendo vitari, atque à Magistratu facilè aboleri possit, asperrimâ pœnâ lædenti imposita, eodemque adacto, ut honoris signa læso publicè exhibeat. Præterea datur casus, quo, quæ in alapa inest ignominia, repercutiendo non deletur, ut, si homo sordidus & vilis conditionis virum honoratum feriret. Ibi namque è dignitate honoratioris non esset, multò minus læso satisfieret, si alapam alapâ tantùm remuneraret.

Judicialis injuriarum persecutio non pugnat cum Christiana patientia.

§. XI. *Quæstio tertia. An judicialis injuriarum persecutio pugnet cum Christiana patientia?* R. Si contentio in foro civili fiat animo vindictæ cupido, virulento, & propter conceptum odium æstuante, nullum dubium est, pugnare istiusmodi persecutionem cum patientia Christiana. Quod si verò absit vindictæ cupiditas, christiana patientia non obstat, quò minus injuriis lacessitus rem ad judicem deferre possit. Neque enim vitæ Christianæ regulæ politias abo-

abolent, quin potius ad læsi aliorumque securitatem multum conducit, infrunitam quorundam licentiam coërcere, qua probis insultant, eosdemque contumeliis afficiunt. Quo ipso etiam satis liquet, in istiusmodi vindicatione non tam pœnam ratione præteriti, quàm futuram immunitatē quærendam, aut, ut *Hobbes* loquitur, *non tam respiciendum, quàm prospiciendum* esse. *vid. Aulic. inculpat. part. secund. cap.* 17. §. 7.

§. XII. *Quæstio quarta. An expediat, acceptas injurias dissimulare?* Jubet persæpè necessitas, temporumque conditio, ut valeat apud Prudentes illud: *Optimum injuriarum remedium est, easdem non intelligere.* Imò oportet nonnunquam accipere injurias & agere gratias, adeò ut non patienter tantùm, sed & hilari vultu ferendæ sint. Præsertim si potentior & superbus eas intulerit, tum nequidem fateri expedit. Is enim iterum faciet, si se fecisse crediderit. Hoc scil. habent pessimum animi magna furtuna insolentes, *quos læserunt, eos & oderunt.* Cum quibus si quis intempestivè judicio experiri, sibique victoriam polliceti ausus fuerit, suo damno tandem discet, verum esse illud: *Non indecorum modo, sed inutile plerumque, sæpè & pernitiosum esse, conceptam ex injuria indignationem profiteri.* Quod si verò injuria fuerit atrox, ut impetatur existimatio læsi, aut aliud quoddam periculum rebus ejus inde immineat; non erit consultum, insensatum se ostendere, atque incutiosum existimationis. Sed nec lædenti ita implacabilis erit læsus, quin satisfacturo reconciliationis spem locumque veniæ relinquat. Quam in rem non inutile

Optimum interdum injuriarū remedium est, easdem non intelligere.

Atrocem Injuriam dissimulare non expedit.

fu-

fuerit, queri primò de injuria apud amicos ejus, qui læsit. Si tunc pœnitudinis quædam indicia præbeat, læsoque satisfaciat, redeundum est in gratiam cum offendente. *vid rursus Aulic. inculpat. part. 2. c. 17. §. 8. 9.* Cùm verò sæpè liceat reperire homines, qui multis injuriis & inimicitiis inclarescere amant, quique ex malitia & spe impunitatis asperiores semper fiunt, his alio modo obviam eundum, quem exponere hujus loci non est, sed aliò pertinet. Interim non rarò observare licet, admirabili DEI judicio injurias ad tales homines cum fœnore quasi redire.

§. XIII. *Quæstio quinta. An liceat ferventes adhuc inimici offensas in libro ad memoriam annotare?* Contingit nonnunquam magno afflictorum commodo, ut inimici illorum perfluant instar dolii rimarum pleni, odiaque minas & machinationes apud eos quoque spirent, & profiteantur, qui secretorum non retinentes, rem totam ad alios transmittunt. Jam si ad eos, quorum scire maximè interest, hæc arcana quoque dimanent, laudanda est divina providentia, quæ malignorum consilia h m. detegere & confundere solet. Neque tunc otioso licet esse & incurioso ei, cujus res agitur. Sed uti gladium in vagina, ita offensas in charta ad sui defensionem tunc habere expedit. *vid. Dannhavver Cas. Conscient. part. 1. p. 126.* Ignobile, *dicis*, hoc pugnandi genus est, conjunctum cum livore & odio, quod indignum christiana moderatione. Euge verò, quàm nobile genus amoris, & quàm bella est moderatio: fodicare proximum immerentem, & variis eum afficere injuriis, ita ut nec remedium contra easdem quærere debeat! Similem ferè charitatem & moderationem *Cardinalis Dieterichsteinius* exhibuit L. Baroni *Carolo Zerotinio* apud *Joh. Lat. Compend. Hist. Univ. p. 505.* Cæterùm satis se à suspicione odii & livoris liberat is, quem aliorum criminationes ad talem defensionem compellunt. Interim tristis ea est pugna inter Chri-

Ferventes inimici offensas in charta ad memoriam annotare licet.

Christianos, sed tamen & talis, quam in societate humana vix subterfugere possunt, qui variis divexantur acerbitatibus.

§. XIV. *Quæstio sexta. An sit contra præceptum de ferendis injuriis, si quis ad calumnias extra judicium respondeat?* Quanto l'accuse giovano alle Republiche, tanto le calumnie nuocono, eleganter inquit *Machiavellus Discors. sopra la prima Deca di T. Livio lib. 1. cap. 8.* Uti accusatio libera prodest, ita calumnia nocet Reipublicæ. Hinc calumniæ omnibus bonis tam detestabiles sunt, ut ad eas tollendas nullo labori parcendum esse dicant. Tolluntur autem calumniæ commodissimè & evitantur, cum libertas datur, unumquemque calumniatorem accusandi, flagitandique à judice, ut calumniatorem cogat fieri accusatorem, quod iterum monet *Machiavellus* l.c. *p.23. perche si debbe fargli diventare accusatori, è quando l'accusa si riscontri vera; ò premiarli, ò non punirli. Ma quando la non si riscontri vera, punirli, come fu punito Manlio.* Conf. *lib. 2. discors. c. 28. p. 176. 177.* Et siquidem publicè probare queant, id verum esse, quod clanculum impingebant, ut vel præmio, vel nullo damno afficiantur. Si probare nequeant, puniantur, ut Manlius, qui calumniator inventus in vincula duci jussus est. Quod si verò hoc modo contra calumniatorem agere non detur; aut necesse sit, querimoniam in aliud tempus differri, licebit interea judicio rectè sententium ad calumnias respondere, easque repellere, ne neglectæ & non contritæ robur accipiant. vid. *Dannhauer. Colleg. Decal. Disp. 18. quæst. 2. pag. 923.* Huc pertinet, quod *Proverb. XXVI. 5.* legitur: responde stulto, ne videatur sapiens. Et quod Christus maledicis Judæis respondit, cum dixissent: *ipsum habere dæmonium. Vos,* inquit, *ex Patre Diabolo estis, non ego.* Joh. VIII, 44. Adde, quod nihil delinquat, qui eo animo aliquid facit, non ut alteri, sed ne alter sibi noceat. *arg. l. 2. §. 9. ff. de aqu. & aqu. pluv. arcend. & arg. l. 25. ff. de Procurat.*

An ad calumnias extra judicium respondere liceat?

FINIS.